

Kina

– ett land i förvandling

Text: Gunilla Karsten

Kina är ett land som befinner sig i oerhört snabb förvandling. Gammalt blir nytt, landsbygd blir stad och klyftan mellan rik och fattig ökar dramatiskt. Men framgångssagan har sina förlorare. Följ med på en resa till ett land där den snabba förnyelsen ofta drabbar minoritetsfolken hårt.

Genast på Beijing International Airport möter mig en jättelik reklambild för Olympiska spelen 2008: "One world, one dream", en värld en dröm, det är spelens paroll och i bakgrunden ser man ett supermodernt urbant landskap. Parollen möter mig sedan på gator och torg inne i staden, och följer mig på min resa.

I flygbussen som för mig till Beijing åker vi genom nyss uppförda förstäder, höghusområden med eleganta köpcentra som binds samman av flerfiliga motorvägar, och skyskrapor med spegelfasader. Det är ännu tidigt på morgonen, en gråmulen april dag med regn i luften. Det finns många privatbilar som bildar köer, och flera bussar och människor i stora klungor som väntar vid hållplatserna.

Plötsligt står jag där vid väggkanten. Bilarna svishar förbi mig till höger och vänster, och trots min noggrant uttänkta plan att ta mig till hotellet har jag ingen aning om att vilket håll jag ska gå. Människorna är vänliga men ganska ointresserade. Till slut, med hjälp av en taxichaufför, hittar jag fram till hotellet, eller det som var hotellet. Det visar sig nämligen att huset är rivet! Även om jag var förberedd på det moderna scenariot är jag efter första dagen omtumlad och överväldigad. Att det slutligen blev kineserna som köpte den amerikanska drömmen!

Ända sedan Beijing utropades som vinnare i racet för att arrangera spelen har ett febrilt arbete pågått. I de flesta städer jag passerade under min två månaders resa, från Beijing

FOTO: PER ENGSTRÖM

i öst till Dunhuang i väst och Dali och Kunming i söder, river man det gamla och slitna och bygger nytt. Intet ska påminna om den gamla världen. En gång för alla vill man suddas ut den koloniala bilden av kinesen som en undfallen kuli med talfel och hårpiska. "Hundar och kineser äga ej tillträde", stod det på skyltar vid ingången till Shanghais parker fram till 1949. Både ledare och vanliga människor verkar besatta av tanken på att visa upp en skön ny värld för det internationella samfundet. Det handlar om revansch! Att en gång för alla visa att "Mittens Rike" är tillbaka bland de stora nationerna.

Kina lider fortfarande, som så många andra asiatiska länder, av ett slags postkolonialt syndrom som gör dem benägna att ta till överdrifter i nationens namn. Man vill ha den högsta byggnaden, den största dammen, det snabbaste tåget, etc. Många banker liknar mer moderna palats och varuhusen är upplysta som kungliga slott om kvällarna. Den speciella kinesiska prägeln fixar man genom att ha böjda taggavlar.

I synnerhet minoritetsfolken har drabbats av statens rivningsbeslut. När de gamla husen försvinner så försvinner också mycket av deras levnadssätt och kultur. I Xinjiangpro-

vinsen raseras uigurernas traditionella kvarter i ett rasande tempo med motivet att man måste "snygga upp inför OS". I det sydliga Yunnan i staden Dali ser jag hur baofolkets gråvita stenhus får ge vika för hela längor av hotell som den snabbt accelererande turistnäringen behöver. Exempelen är många och ofta är det kvinnorna som får göra det tyngsta arbetet.

KLYFTORNA VÄXER

Mycket har förändrats på bara tre årtionden. Tidigare fanns trygghetssystemen i folkkommunerna och de statsägda stora företagen, även om priset var en stark social kontroll. Nu har statsmakten fortfarande kvar sin kontroll, om ej lika omfattande, men de sociala skyddsnetten har brutit samman. Miljoner människor har fått det bättre men klyftorna växer mellan vinnare och förlorare. Den uttalade satsningen på industrialisering och urbana centra har lett till att förlorarna i första hand finns på landsbygden där småskaliga jordbrukare och landlösa har fått allt svårare att klara sig. Då jag reste med tåg passerade vi ofta genom torra livlösa slättlandskap med klungor av små rektangulära hus. Inga färgklickar, inga blommor, knappt några människor syntes till.

Enligt aktuella beräkningar är det 140 miljoner av den arbetsföra befolkningen som har tvingats lämna hem och familj för att resa landet runt och sälja sitt arbete där det är möjligt. I pressen omnämns de redan som ett begrepp, en etablerad grupp, "migrantarbetarna". Eftersom de saknar id-kort på orten där de arbetar är de utestängda från sociala rättigheter och kommunal sjukvård. Ofta tvingas båda föräldrarna i en familj lämna hemorten och barnen lämnas ensamma kvar. I bästa fall med någon av farföräldrarna men ofta, enligt en undersökning som nyligen gjorts, med främmande människor. 70 procent av dessa uppger att barnen får kost och logi men att de aldrig pratar med barnen.

Migrantarbetarnas svåra situation uppmärksammas nu på hög politisk nivå. President Hu Jintao har i sin nästa femårsplan inkluderat en satsning på landsbygden men åtgärder saknas. För arbetsgivare landet runt är det givetvis till stor fördel att ha en rörlig, oorganiserad arbetarpool eftersom det är de som får ta de oattraktiva jobben som ingen annan vill ha.

För minoritetsfolken som till stor del bor på landsbygden har den nya samhällsordningen inneburit smärtsamma förändringar. De tidigare självförsörjande traditionella samfundet har splittrats och människorna har blivit en del av migrantarbetarnas skara vilket också lett till ökad kontakt med det övriga samhället.

UPPFATTAS SOM PRIMITIVA

Även om han-kineserna av hävd inte är ett rasistiskt folk, så tror de på en linjär kulturell utveckling och ser ner på minoritetsgrupperna som de uppfattar som kulturellt primitiva. Därmed befinner sig minoritetsfolken längst nere på den sociala skalan. Det lär dröja innan "folklore" blir modernt på Shanghais promenadstråk.

När jag lämnade Kina läste jag en rapport om att alltfler kvinnor i Kina bland den fattiga landsortsbefolkningen be-

FOTO: PER ENGSTRÖM

Framför Id Kah moskén i Kashgar har uiguriska traditionella kvarter fått ge rum för en nöjesplats.

går självmord, och jag tänkte med sorg på de små eländiga husen jag sett från tågfenstret.

Föreställ er att ni öppnar kranen en morgon och ut droppar en gul stinkande sörja. Det här drabbade invånarna i fyramiljonersstaden Wuxi i sydöstra Kina en junimorgon 2007. Stadens vattentäkt, sjön Taihu, hade tagits över av blågröna alger. Stadsstyrelsens representant hävdade att det var fråga om en naturföreteelse. En naturvårdsexpert framhöll dock att algblomningen var en följd av bekämpningsmedel från jordbruket och andra föroreningar i vattnet och att Kina håller på att bli en väldig avloppsplats för den växande industrin.

Beträffande Tibet talar man om en förestående miljökatastrof, där högplatåns tidigare helt orörda ekosystem nu hotas av kärnavfall och andra giftiga utsläpp. Det här kan på sikt påverka hela östra Asien eftersom flera av den asiatiska kontinentens viktigaste floder har sina källor vid den tibetanska högplatån. Det gäller Yangtsefloden, Gula floden, Ganges, med flera.

I Taklamakanöknen, och även i Tibet, har det förekommit provsprängningar av kärnvapen som sannolikt kommer att påverka människor och miljö under en oöverskådlig framtid. Redan finns rapporter om leversjukdomar hos minoritetsbefolkningar i området. Miljöförstörelsen är

högst påtaglig även då jag reser runt i Kina. Jag hade inte varit många dagar i landet förrän jag slutade äta fisk och skaldjur. Detta efter att ha sett tillståndet i floder och vattendrag, som närmast kan liknas vid kloaker. Då man närmar sig de stora städerna, inte bara Beijing och Shanghai, förändras färgerna och det gråbeiga tar över. Stadsborna får kanske aldrig se blå himmel om de inte lämnar staden. Enligt det nationella miljövärdverket (SEPA) lider 400 miljoner stadsbor av luftrörsinfektioner av något slag som härrör från föroreningar i luften de andas.

De kinesiska ledarna har länge betett sig som om miljöhänsyn var något som länderna i väst påtvingade utvecklingsländerna sedan de själva ställt till det. Eller så har de handlat i överensstämmelse med Mao Zedongs credo att människan ska göra sig till herre över naturen.

DET POLISIÄRA GREPPET HÅRDNAR

Ännu i maj deklarerade Kinas ledare öppet att de i första hand måste se till den ekonomiska tillväxten och i andra hand tänka på miljön. Det är bara att hoppas att kritiken från väst i samband med de Olympiska Spelen tvingar fram ett nytänkande.

Valet av Kina som värd för spelen har varit kontroversiellt. Kritiken har framförallt riktat in sig på brotten mot

mänskliga rättigheter, de många dödsstraffen, landövertaganden, välfärdssystemens sammanbrott, förhållandena på landsbygden, etc. I China Daily kunde jag utläsa att kineserna blivit mycket sårade av kritiken och indignerat tillbakavisat den som försök att "politiserade olympiska spelen". De i väst som försvarar beslutet har hävdade att olympiska spelen tvärtom skulle innebära förbättringar och öppna upp landet för insyn.

Tyvärr har så inte varit fallet, tvärtom har statsmakten skärpt sin övervakning av oliktankande och media. Det är ingenting som syns i gatubilden och ingenting som jag som resande blev vittne till. Däremot skriver Human Rights Watch (HRW) i sina bulletiner att regeringen förstärker sitt repressiva grepp för att tysta oliktankande och ge sken av social harmoni. Kontrollen över media, Internet och dissidenter har ökat och nådde en kulmen inför partikongressen den 17 oktober.

HRW citerar Yu Hongian, säkerhetschefen för olympiska spelen som förespråkade att "strängt straffa en person för att skrämja andra till underkastelse", samt "snabbt upptäcka, kontrollera och gripa personer som betar sig på ett abnormt sätt för att kväsa allmänna protestyttringar innan de hunnit utveckla sig".

VÄSTRA KINA HÅRDAST DRABBAT

Åtstramningen har inbegripit bortföranden, arresteringar eller skrämselektiker för att avskräcka oliktankande och hindra gatudemonstrationer. Bland annat bortfördes en jurist, som gjort sig känd för att försvara dissidenter, av civilklädda angripare som misshandlade och torterade honom innan han släpptes.

Hårdast har det statliga förtrycket och kontrollen drabbat västra Kina, där uigurer och tibetaner utsätts för repressalier om de försöker hävda sin kulturella särart. Här råder sedan tidigare lagar som slår skoningslöst mot deras religion och kultur. Lagar som inte finns någon annanstans i Kina.

Enligt en överenskommelse med IOC, Internationella olympiska kommittén, har regeringen gett tillåtelse åt utländska journalister att fritt intervjua människor som vill ställa upp för intervjuer från och med januari 2007 till oktober 2008. De tillfälliga lättnaderna i regelverket gäller inte för det egna landets journalister samt guider och översättare som de utländska journalisterna är beroende av. Alla dessa hotas av repressalier om de deltar i publiceringen av reportage som vänder sig mot vad den officiella propagandan dikterar.

Ett flertal trakasserier av utländska journalister har redan rapporterats och dokumenterats noggrant både av HRW och Reportrar utan gränser utan att IOC har rea-

gerat. I Tibet och Xinjiang får journalister varken röra sig fritt eller intervjua människor! Allting talar för att övervakningen och det polisiära greppet ytterligare kommer att hårdna då de olympiska spelen närmar sig.

Kinas människor bär rimligen fortfarande på kollektiva trauman från förra århundradets omvälvande händelser som pockar på uttryck. Det är orealistiskt att tro att människor glömmet och att den "moderna" kinesen kan skaka av sig sitt förflutna. Brott mot mänskliga rättigheter pågår fortfarande utan att uppmärksammas offentligt.

IDEOLOGISKT TOMRUM

Avsaknaden av samhällelig debatt och den bristande toleransen för obekväma åsikter leder förvisso inte till stabilitet utan skapar underströmmar av opposition och spänningar som i längden har en destruktiv inverkan. Hur länge kan stumheten och tomheten i det offentliga rummet kompenseras av eleganta stadsvyer och materiella framsteg?

Mao ville med våld rasera de trossystem som kineserna levde med i två årtusenden, konfucianismen, taoismen och buddhismen. Kommunismen som han ville ersätta dem med, finns det inte mycket kvar av. Nu talar man istället om ett ideologiskt tomrum.

Kina saknar idag en officiell religion men de kinesiska ledarna, väl medvetna om att inte ens kineserna lever av bröd allena, har återigen dammat av och lyft fram den vise Konfucius. Hans läror om lydighet och ritualiserade former av samvaro människor emellan har tidigare, innan Mao,

FOTO: GUNILLA KARSTEN

De här husen finns i Longji vid de stora risterasserna utanför Guilin, och tillhör miaofolket. Risterasserna har blivit en sevärdhet och populära bland turisterna, i synnerhet de kinesiska.

alltid tilltalat och varit lierade med statsmakten.

Nationalismen är tillika en mäktig våg som når nya höjder nu med de olympiska spelen. Konfucius i vilda västern, socialism, eller kanske kapitalism med kinesiska förtecken? En ny skön, och röd värld? Det är en märklig och oförutsägbar ideologisk hybrid som idag reser sig och avtecknar sig mot horisonten i öst! ■